

SCOL'A ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de sfru si timbrulu.

Sabiiu, 10. Decembre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Invitare la prenumeratiune.

Bunavointi'a, cu carea onorabilulu nostru publicu a intimpinatu si sustinutu „Scól'a Romana“ in anulu acest'a, ne-a intaritu in propusulu nostru de a continuá si mai incolo cu edarea ei.

Nu ne compete nóue a judecá, intru câtu ni-a succesu a atinge problem'a, ce ni-amu propusu a resolví. Unu succesu inse este mai pre susu de tóta indoié'la, càci se póte vedé chiar din colónele „Scólei Romane“. Trecúndu adeca in revista foile pedagogice romane fora ecseptiune, incependu dela „Amiculu Scólei“ si pana in díu'a de astadi, vomu aflá, ca aprópe totu lucrulu cu edarea loru a fostu numai oper'a redactoriloru, trebuindu acestia a compune insii mai toti articuli publicati. Asia a fostu la inceputu si cu „Scól'a Romana“; succesive inse amu vediutu sporindu-se totu mai multu numerulu celoru-ce s'au engagiatu de buna vóia a luptá alaturea cu noi.

Éca succesulu, de carele amintiramu, succesu dupa noi de mare importantia si de celu mai bunu auguru, càci credemu a fi o dovéda via, cumu ca invetiatorii nostri au inceputu a se semtí solidari in caus'a invetiamentului, a aprecíá insemnatatea si misiunea presei pedagogice si a se folosí de ea pentru promovarea intereselor comune. Fora de conlucrarea spontana si activa a invetiatoriloru — tóte reformele, ce se intentiunéza de susu in caus'a scolara, voru remané litera mórtá, scólele bune voru fi aparitiuni sporadice. —

In sperantia, ca binevoitoriulu concursu materialu si intelectualu alu onorabilului nostru publicu nu ne va lipsí nici de aici inainte, venimu prin acést'a a deschide prenumeratiune la „Scól'a Romana“ pe anululu II: 1877.

Déca onorabili nostri lectori se voru fi convinsu din cursulu aprópe escpiratu, ca „Scól'a Romana“ póte fi de óre care folosu causei nóstre scolare, binevoiésca a o sustiné si mai departe, oferindu-ne succursulu necesariu si propagandu cu zelu „Scól'a Romana“ in cerculu cunoscutiloru loru, si cu deosebire intre invetiatori, preoti si parintii de familia. Astadi nici unu invetiatoriu, fia elu ori câtu de cvalificatu, nu póte fi fora de unu organu de specialitate, care se-lu tîna in curentulu progresului pedagogicu si se-i inlesnéscá implenirea chiamarei sale. Cu atátu mai puçinu se póte lipsí de lectur'a unui organu pedagogicu invetiatoriulu cu cvalificatiune mai mediocra. „Scól'a Romana“ va tîné comptu si de invetiatorii acesti'a, aducúndu articuli mai elementari si tractate practice, cari se se póta folosí numai decátu in scóla; nu vomu uitá inse, ca o foia pedagogica este totu odata unu barometru, dupa care lumea pedagogica dejudeca starea causei scolare la unu poporu. — Preotii suntu la noi mai in tóte comunele directorii locali ai scóleloru. Este o cerere justa, cá cei chiamati a conduce scólele se cunósca deplinu organisatiunea loru interna si ecsterna, se aiba precepere pentru oficiulu si necasurile invetiatoriloru si se fia acestora protectori, consiliari si conducatori amicabili, pentru cá astfelu nici candu se nu se conturbe pacea si armoni'a intre biserica si scóla. — Parintii suntu educatorii firesci ai filoru loru, in cas'a parintiésca se pune fundamentulu la educatiunea ulterióra; e tempulu supremu, cá crescerea fisica si spirituala din familia se se faca dupa principia mai sanetóse. „Scól'a Romana“ nu va lipsí a aduce si in privinti'a acést'a articuli instructivi.

In fine ne adresamu catra autoritatile scóleloru nóstre cu rogarea, cá in interesulu causei scolare se binevoiésca a ne spriginí si ele intru intreprinderea nóstra, recomandandu organeloru subalterne „Scól'a Romana“. Din parte-ne nu vomu crutiá nici o ostenéla, nici unu sacrificiu posibilu spre a tîné „Scól'a Romana“ la înaltínea problemei sale. Vomu aduce cursuri regulate din tóte materiile de scóla.

„Scól'a Romana“ va continuá a esí in tóta Vineri'a in formatulu si cu pretiulu de pana aici. Conditiiuni nóue suntu: prenumeratiunile suntu obligatóre pentru anulu intregu, pretiulu inse, de 5 fl. pe anu, se póte respunde sí in rate semestrale, ba cu privire la starea materiala a multoru invetiatori chiar si in rate cvartale. Credemu, ca 1 fl. 25 cr. la 3 luni póte respunde fiacare invetiatoriu. Dela 10 ecsemplaria unulu se dá rabatu. Pentru prenumeratiuni colective adaugemu la numerulu presentu cóle de prenumeratiune. Onoratii lectori voru binevoí a le pune indata in circulatiune si abonamentele, ce se voru face, a ni-le comunicá celu multu pana la 1-a Ianuariu 1877, cá se ne scimu orientá cu numerulu ecsemplariiloru de tiparitu.

Redactiunea.

Planulu de invetiamentu pentru scólele poporale de confesiunea greco-catolica din Archi-Dieces'a de Alb'a-Iuli'a *).

Ocupatiunile impreunate cu oficiulu meu nu mi-au permis pana asta-véra, in tempulu ferieloru, se ecsaminezu mai de-aprópe planulu de mai susu, reprodustu in „Scól'a Romana“ Nr.ii 34—36. Sosindu feriele si prin urmare dispunendu de mai multu tempu liberu, am luat la mana mentionatulu planu si me apucà-i se-lu studiezu. Cu acést'a ocaziune mi-am insemnatu cá in trecátu câte-va observatiuni asupra lui; dar nice prin minte nu mi-a trecut se le dau publicitatiei. Nu! . . . Ambitiunea mea nu a mersu asia departe. Eu voiam se-le pastrezu pentru usulu meu propriu. Dara „ce n'aduce dñu'a, aduce nóptea“, si „tempulu se schimba si cu elu noi si cugetele nóstre“. De-atunci au trecut mai multe luni si vedñdu cá nime nu-si dà ostenél'a a incepe desbaterea asupra mentionatului planu, m'am decisu se iéu asupra-mi acést'a — onóre. Voiu reusí se atragu atentiunea onoratiloru miei colegi asupra lui? Atunci remuneratiunea mea pentru ostenéla va fi deplina. Nu voiu reusí? Voiu avea celu puçinu satisfactiunea, cá mi-am facutu detori'a, — firesce asia cumu mi-am putut'o si cumu se póte asteptá dela unulu, carele n'a mai âmblatu pre acést'a cale.

Acum'a trecu la planu.

Primulu obiectu de invetiamentu, cu care se incepe planulu este:

Religiunea. „Acestu obiectu — asia ni-se spune — s'a regulatu de catra veneratulu ordinariatu metropolitanu prin cerculariulu seu Nr. 3313—1873“. Eu nu cunosc acestu cerculariu, precumu, sum siguru, nu-lu cunosc nice cei mai multi din colegii miei; prin urmare nice nu-mi potu dá parerea despre materi'a ce tractéza elu. De multe ori si in multe locuri cerculariale au cu totul alta destinatiune decâtu ceea ce urmarescu mai marii nostri bisericesci! **) Cu acestea trecu la obiectulu alu II-le:

Intuitiunea. Materi'a insirata in planu din intuitiuni, pre langa ce mi-se pare prea multa pentru primele 2 despartieminte, nice nu este ordinata conformu urmatóriloru principia pedagogice: „Dela cunoscutu la necunoscutu“; „dela aprópe la departatu“ si „dela usioru la greu“. Invetiatiuni, déca se va tñe de ordinea din planu, are se faca cu mituteii escursiuni prin paduri, agrii, praturi si vinie departate, si numai dupa ce se va obosí de alergatu se va reintórce la cas'a parintiésca.

*) Inca nu s'au terminatu observatiunile asupra »Regulamentului« pentru scólele gr. or., si éca ni vinu altele asupra »Planului de invetiamentu« pentru scólele gr. cat. din Archidieceasa, cari ne grabimu a le publicá cu tóta placerea. R. S. R.

**) Ce e dreptu, »Scól'a Romana« reproducñdu planulu de invetiamentu, a comunicatu si cerculariulu relativu la religiune; in se atunci observatiunile mele erau deja puse pe chãrtia. Acumu lipsindu-mi tempulu, lasu altuia a-si face reflectiuni asupra acestui obiectu. Coresp.

Seau dóra cunoscú pruncii mai bine arborii din padure, de cátu parietii casei, in carea s'au nascutu si au crescutu? Suntu mai aprópe de ei ierburile si florile de pre plaiu, de cátu vac'a si boulu, pre care le vede in tóta dñu'a? Dar se viu la

Limb'a materna. Importanti'a ei in scólele poporale este necontestata, folosulu ei atátu materialu cátu si spiritualu nespusu de mare. De aceea nice nu me potu impacá nice decâtu cu definitiunea data de planu scopului ce se urmaresce prin propunerea limbei materne in scólele poporale. Pre langa scopulu materialu, care-lu are in vedere planulu, acestu obiectu mai are inca unulu spiritualu. Omulu numai cunoscñdu-si limb'a materna póte se ajunga la perfectiunea s'a. Dar candu se incépa scól'a ecsercitiale de limba? Dela prim'a intrare in scóla.

Prin acést'a nu voiescu a díce, cá indata ce mitutelulu a trecut pragulu scólei, se si incepemu a-i spune, cá cutare cuventu e substantivu, cutare adiectivu, cutare verbu etc. Nu, nice decâtu, nu! Conversariile cu ocaziunea invetiamentului intuitivu, coregerea eroriloru in pronunciare si concordare, mai departe dícerea — seau cum o numesce planulu — constructiunea, desfacerea ei in cuvinte si a cuvintelor in silabe: scurtu totu ce ajuta si facilitéza ajungerea scopului principalu — scrierea si cetirea — are si trebue se se propuna si la cei din despart. I, prin urmare si dícerea (constructiunea), care dupa planu vine a se propune numai in desp. II. Cum s'ar poté pretinde dela copii se faca díceri si se-le desparta in cuvinte, pe cátu tempu ei nice nu sciú ce este dícerea?

Pentru desp. alu II-le ajunge substantivulu si declinarea lui, adiectivulu: concordarea si declinarea lui; ér verbulu si conjugarea lui, fia si numai in tempurile principale, se se lase pre anii venitori, candu pruncii voru câscigá óre care desteritate in judecata, cugetare si memoria. Afora de aceea, cá se potemu conjugá verbele, avemu necesitate de cunóscerea pronumelui personalu. Cei din desp. alu II-le nu-lu cunoscú, càci pronumele nu se pretinde de cátu la cei din desp. alu III-le. Aici apoi se póte propune si conjugarea verbului.

Despre materi'a pentru desp. alu III-le nu am de dísu nimic'a. Ér din despart. alu IV-lea „destingerea constructiunei simple de cea compusa si contrasa“ se se tréca pentru desp. V. Pruncii nu cunoscú nice dupa nume „constructiunea contrasa si compusa“ si totusi se o scia destinge de cea simpla! . . . In desp. alu V-le, unde se propunu si aceste specie de constructiuni, se póte face si destingerea de mai susu; càci copii cunoscú notele, in care convinu si in care diferu unele de altele.

La ecsercitiale limbistice din desp. VI se se mai adauga si „cuitantie si contracte“. Scimu cu totii cátu de multe ori obvinu inainte acestea lucruri stilstice; cum bietulu economu, neputendu-se ajutá, chiaru si déca scia puçinu a scrie, alérgea cu peleri'a in mana dela unu »serietoriu“ la altulu rogandu-se se-i faca unu petecu de „controtusiu“ de câte-va rñnduri. Déca scól'a ar fi

portatu mai multa grigia de necesitatile lui fitóre, elu si-arú scí face singuru contractulu si nu si-arú pierde tempulu rogandu-se la altii.

Hei, dar aceste lucruri stilistice se voru propune in scól'a de repetitiune! In scól'a de repetitiune? . . . Bine, fórte bine! Dar' avemu se scimu, cà acést'a scóla este fórte reu cercetata, cu multu mai reu decâtu cea de tóte dílele. Ba, in multe locuri nice nu se tñe de locu. Asia dara se nu punemu atátu de multu pretiu pre acestu cursu repetitoriu! Elu se afla numai in legi si regulamente, in listele nominale a domniloru invetiatori si protopopi. In realitate? Are se tréca multu tempu, pana se va aflá si in realitate! Asia dara cei mai multi prunci remanu cu cumoscintiele câscigate in cei 6 ani de scóla. N'aru fi óre unu pecatu a lipsí pre acestia de cele mai necesarie cumoscintie, cu cari se voru intalní si voru avea de a face mñltu, fórte multu in tóta viéti'a lorú? Dar se presupunemu, ceea ce nu este de locu, cà scól'a de repetire e frecventata câtu de bine; totusi n'aru stricá, cá prunci se cunósca: ce este unu contractu, care-su recerintiele lui etc., pentru-ca atunci cu atátu mai usioru s'aru poté propune la repetire in scól'a de Domineca. Cu acestea trecu la:

Calculatiune (aritmetica). Scopulu calculatiunei dupa definitiunea din planu este: „a poté resólve verbalu si cu cifre cu securitate si indemanare temeie (ocupatiunile) ce ocuru in viéti'a sociala“. Va se díca totu scopu materialu si éra materialu! Dar ce se faci? Dóra nu indesiertu seculu nostru se numescu seculu materialismului! . . . Dar' se viu la materi'a insírata pentru diferiteie despartieminte.

In desp. I in locu de: „Ecsercitiale cu cifre trebuie se consune cu cele mentale in forma si cursu“ se se spuna ecspresu „Ecsercitiale verbale trebuie se premérge celoru cu cifre“. Ecsercitiale verbale potu se consune in forma si cursu cu cele scripturistice si atunci, candu s'aru propune acestea mai antáiu si numai dupa aceea cele verbale. Credu, cà autorulu nu a voitu se intieléga asia ceva!

In despartiem. II si pretotidenea, unde vinu „numeri diecimáli“, se se díca mai bine: „frangeri diecimáli“.

Mai departe din desp. VI se se lase cu totulu a-fara „Estragerea radecinei patrate“, si in locu-i se se puna „regul'a de trei simpla si compusa si regul'a insoçirei“. Cu acestea au de-a face economii nostrii mai multu decâtu cu tóte „radecinile patrate“.

Am insíratu, unde fú vorb'a de limb'a materna, motivele din cari credu eu a fi necesaru a se propune la cei de tóte dílele totu ce este mai necesaru si se nu lasamu pre sém'a scólei de repetitiune decâtu repetirea si intregirea celoru invetiate. Ar' fi numai pierdere de tempu a le mai repetá si aici. De aici trecu la istori'a naturala.

(Va urmá).

Elefantulu de Indi'a.

Genulu — famili'a — ordinulu.

Pertractare practica in clas'a superióra a scólei poporale.

(Fine.)

3. Clasificarea.

Spuneti-mi: este elefantulu animalu domesticu seau selbaticu, ori si un'a si alt'a? Pentru ce? Ce numesci animalu? Elu are sange rosiiu si caldu. E dara animalu cu . . .? Nasce feti vii, pre cari si-i nutresce cu lapte din tñtie pana suntu mici si se numescu pui de elefantu. Fiindu cà sugé 'lu numimu? (sugatoriu). Cu ce se nutresce? Cumu se numescu, pentru cà se nutresce cu érba? (erbivoru, mancatoriu de érba). Cumu se numescu animalele, cari manca carne? E elu cornutu? Cumu se numescu oile fora córne? Traiesce pre uscatu ori in apa? Cumu se numescu animalele, cari traiescu pre uscatu? Cumu celea ce traiescu in apa? Cumu celea, ce vietuescu si pre uscatu si in apa? Ce animalu e elu dara in privinti'a acést'a? Câte petióre are? Cumu se numescu animalele cu 4 petióre? (patru-pede). Nu l'amu poté pune la un'a din ordinele invetiate? Pentru ce? Câte degete are la fiacare petioru? Câte unghie ori copite? Elu este dara animalu cu mai multe copite. Tñteti minte acést'a! Cumu e pielea lui? (grósa). Cumu perulu? (aspru-tare). Ce animalu e elu, pentru cà are peru tare? Si piele tare? (E animalu cu perulu tare si pielea grósa). Ce mai are inca elefantulu specialu de tóte animalele, câte le amu invetiata? (tromb'a). Dar dintii estii? Care animalu mai are inca doi dinti astfeliu?

Elefantulu de Indi'a e unu individu. Scimu bine, cà nice frate cu frate nu sémena asia de bine, in câtu se nu póta face omulu unele deosebiri si adeca se nu afle note, in cari diferescu. Tocmai asia e si cu elefantii. Cercetandu mai de aprópe elefantii din Asi'a, vomu aflá semne, multu, puçinu, diverse la ei; prevaléza inse cu totulu semnele, in cari se unescu asia, in câtu din individii, respective speciile lorú — potemu formá unu genu: genulu elefantului de Indi'a.

Afara de acestu genu alu elefantului mai este unu genu de elefanti — prin Afric'a — cu multu mai mari decâtu cei de Asi'a. Acestia-su fórte selbatici si neimblândibili; acesti'a facu: genulu elefantului de Afric'a. (Tractarea acestui'a genu pre urm'a celui alaltu este fórte usióra si candu se tractéza, trebuie a se pune pondu mai mare pre marimea s'a, si pre neimblândire. Altu menterlea façia de genulu primu — acest'a e inferioru.

Genulu elefantului de Indi'a si genulu elefantului de Afric'a facu: **femili'a animaleloru cu tromba si pielea grósa.**

Care ordinu amu invetiatu mai pe urma? Câte de tóte pana acumu? Câte familie avemu de reserva — cá se le facemu si pre ele unu corpu, o armata? (3). Cari suntu acelea cu numele? In ce se unescu mai cu de osebire individii din genurile acestoru familie? Care e

semnulu specialu, pre care se-lu intrunésca tóte si pre care se nu-lu posiéda in intregu nice unulu din ordinii animaleloru pana acumu invetiate? (S'au luatu pre róndu toti individii acestoru 3 familie, conducându-se pruncii la punctulu acel'a, ce am voitu a-lu deduce si cu care am sciutu, cà la casulu acest'a de nevóia me voiu folosi si anume spre acel'a: cà fia care insu din acestea 3 familie are piele grósa. E dreptu, cà piele grósa mai au animale si din alti ordini, inse in nice unu ordinu nu vei affá toti individii cu piele asia de grósa cá aici: insusírea inse, care caracteriséza ordinulu, este cu totulu alt'a. Deci tragemu conclusulu:

- I. Famili'a animaleloru cu perulu grosu si **pielea grósa.**
- II. Famili'a animaleloru cu o unghia, n. copita si **piele grósa.**
- III. Famili'a animaleloru cu o tromba si **piele grósa.**

Abstragându acumu dela notele diverse ale familie-loru si impreunandu pre celea comune, resulta:

Ordinulu animaleloru cu pielea grósa.

Invetiatoriulu rom.

Dela cursulu alu II-le agronomicu din Mediasiu.

(21—30 Augustu a. c.)

(Urmare.)

Profes. Michael Ehrlich: Ratezarea pomiloru.

(Baumschnitt.)

Introducere.

La viéti'a fiacarei plante se recere unu anumitu reportu climaticu — temperatur'a. Ori si care planta nisuesce se crésca in 2 directiuni: in susu si in diosu.

Cu câtu suntu mai departate de pamentu aceste 2 puncte, cu atátu se desvólta mai tare activitatea acelei plante.

Noi deosebimu la unu pomu 3 felii de radecini: radecini pedale (Fusswurzel), pivote (Pfahlwurzel) — acestea din urma cresc verticalu in diosu — si radecini firóse (Wurzelspitzen).

Trecerea nutrementulu din celula in celula se intempla dupa legile eudosomei seau a difusiunei. Ecsemplu: ap'a si sarea dintr'unu vasu, despartite inse prin o besca (pele animalica), se amesteca in proportiuni egali.

Plantele au materie nutritóre de reserva, din cari traiescu unu tempu óre care, stramutate fiindu dintr'unu locu mai grasu in unulu mai seracu, altmintrea pieru.

Dr. Lucas atribue cambiulu (parte situata intre libru si lemn) cea mai mare valóre, — viéti'a plantei. Acést'a enuciatiune se fia primita inse cu reserva.

Din trunchiu cresc crengi, rami (partea ce deja de multu s'a fostu prefacutu in lemn) si mladitie (lemn de 1 anu).

„Fiacare crénga constitue pentru sine unu pomu“. Trupin'a este midilicitoriulu intre ea si intre radecini. Ramiu suntu de mai multe specie.

Pomulu se nu aiba nici pré multe frunze, nici pré puține! Pentru cá pomulu se capete mai multe frunze, i taiamu surceii cei tineri in lun'a lui Maiu, Iuliu si Octobre.

Prin ratezarea pomiloru avemu de scopu:

1. a produce o rodire regulata durabila (eine regelmässige andauernde Tragfähigkeit), va se dfca, a slabí voluptatea (Üppigkeit) prin conturbarea vegetatiunei, cá asia se produca in totu anulu;

2. a stabili ecvilibrulu intre partile superióre si cele inferióre ale pomulu, ceea ce se intempla prin ratezarea radecineloru si totu de odata si a corónei in proportiune potrivita, ast-feliu intinerindu pomulu; si

3. a-i dá o forma anumita.

Suntu 2 felii de forme: naturale si maiestrite. Cele din urma suntu cu trunchiu inaltu au scurtu (hochod. kleinstämmig).

Pomii cu trunchiu inaltu nu se potu recomandá pentru grădinele de scóla din cauza, ca plantele cari se afla pe sub ei, ar patimi prin picaturile, ce cadu din frunz'a acelor.

Intre cei scurti la trunchiu se numera:

1. Form'a piramidala, intre cari

a) piramid'a germana — forma mai naturala, de aceea mai usioru de ecsecutatu, —

b) piramid'a francesa,

c) piramid'a in potrozulu salciei triste (Trauerweidenpiramide).

Form'a piramidala are avantagiulu, cà cuprinde spatiu puținu si produce frupte multe.

Pentru acést'a forma se potrivescu mai cu séma pomii simburosi (Kernobst).

2. Form'a sferica (Kugelform), surceii careia se forméza de sine.

3. Form'a pocalului (mai multu de lucsu).

Pentru aceste 2 forme din urma se potrivescu pomii pietrosi seau drupiferi.

Mai este de a se notá spalirulu. Acést'a este de 3 felii:

a) Cordonulu verticalu (greu de ecsecutatu);

b) Cordonulu orizontalu (de asemenea greu);

c) Cordonulu piedsiu (mai usioru de ecsecutatu, de aceea se si recomanda).

Etagiale inse se nu fia pré dese.

Pentru spaliru se potrivescu bine viti'a de viia.

Mai este unu feliu de spaliru in form'a betieloru incruciasiate!

„A retezá“ (beschneiden) insémna in limbagiulu pomologicu a indepartá unele parti anumite in favorulu celoru remase.

„A taiá“ inse (schneiden) insémna a delaturá partile netrebnice (muschiu, scórtia etc.).

Taiatur'a se face uneori piedsiu, uneori dreptu, si adeca seau primavér'a seau vér'a târdiu.

Têmpulu, in care se se taia pomii, depinde dela clima, situatiune, terenu, crescerea naturala si positiunea mladiteloru.

În locuri mai caldure, de si smintim vre-odata, potemu corege erórea la taiarea urmatóre.

Éra în locuri nefavorabile e de recomandat taiera mai timpurie, de óra ce mai târâu potu veni venturi aspre, ce aru ruiná pomulu.

Taiatur'a mai momentósa este cea din Octobree. Se taia adeca anumiti surcei pentru de a ajutá ochii (mugurii) laterali se germine mai bine.

Ratezarea de primavéra se razima pe cea din Octobree si se repórtá

1. la fruptu, 2. la lemnu.

Ambele, si cea de primavéra, precumu si cea de tómná se aplica la pomii reuroditori; éra cea de véra se aplica la cei prea roditori.

Retezarile de véra cadu 1. în Marte, 2. în Iuniu si 3. în Augustu.

Cea d'antáiu se intempla, cá ciontámu (pinsámu) verfurile clombiteloru la pomii prea grasi (starktreibend) pentru cá se devina mai puternici mugurii laterali, unde dorimu se capetámu si fruptele.

Totu de odata marimu prin aceea si capacitatea productiunei.

A dóu'a retezare are acelasi scopu, de a slabi vegetatiunea, si constá din aceea, cá clombiti'a se rumpe, se indoiesce seau se resucesce.

A trei'a e numai o reintregire a celei precedente. Deasupra fruptului celui mai din sus (extremu), cam de vr'o câte-va degete, se se taie seau rupa clombiti'a, cá prin aceea se capetámu frupte frumóse. Se mai aplica si desfrunzirea (Entblätterung = Entlaubung) acolo, unde suntu prea desu crescute, pentru cá se se póta cóce fruptele si se se intarésca lemnulu.

Clasificarea pómelor.

Pómele simburóse (merele si perele) se impartu: dupa sistemele: *A.* artificióse, seau *B.* naturale, în câte 12 clase.

În sistemulu *A.* se considera cele 2 osii ale pómelor, osi'a lunga si osi'a curmedisia.

Dupa acestea se impartu apoi pómele în latáie, rotunde, lunguretie si ascutíte. Mai departe dupa anotempu în póme veratice, tomnatice si iernatice.

Astfelu esu prin permutatiune (combinatiune) 12 clase d. e. 1. mèru rotundu, 2. latáiu, 3. lunguretiu si 4. ascutítu veratecu; seau 5. rotundu, 6. latáiu, 7. lunguretiu si 8. ascutítu tomnatecu; seau 9. rotundu, 10. latáiu, 11. lunguretiu si 12. ascutítu iernatecu.

Mai departe dupa potiru (Kelch = capetulu mèrului, unde cresce muculu) în: bulbucate, invelite si semi-invelite.

Apoi dupa colóre în de o colóre, de mai multe colori etc.

La sistemulu naturalu se considera gustulu, colórea si miediulu (carnea).

Perele se impartu în 2 grupe mari, fie care grupa subimpartindu-se în câte 6 sectiuni = 12 clase.

Drupiferele (prunele) se impartu în prune, cari se

desfacu, si în prune, cari nu se desfacu de pe simbure (crichine?).

Nucile în nuci cu cója móle si vèrtósa — simburele celoru d'antáiu contíne mai multa apa, decâtu alu acestor'a; éra materia oleiósa e totu asemenea.

Ceresiele înca se impartu în dulci (ceresie propriu díse) si acre (visíne).

În fine mai e de a se notá, cá pómele indicate, precumu si altele nenumite aici se mai impartu (clasifica) si dupa marime, colóre, forma, sucu, etc. apoi în pèróse seau netede, cu cója subtíre seau grósa etc. (Mai pe largu în „Manuducerea de Dr. Lucas“.

Cultur'a vitiei.

Terenulu pentru cultur'a vitiei se fia caldu si umedu în proportiune acomodata, va se díca: se contína caldura si se póta primi si impartesi unediél'a.

Prasirea vitiei se face cu sucesu prin betsíóre seau ramurile tinere, cari se taia tómn'a în lungime de 4—10 muguri.

Betsíórele se potu inse luá si din vitie, cari deja au produsu frupte.

Betsíórele acestea neingropandu-se tómn'a, se se pastreze preste iérna la locu uscatu si scutitu de geru, inse asia cá se nu se mucediésca, nice se dé (germine) prea de tempuriu. Ér ingropandu-se, cá se nu inghiaçie, loculu ar trebui acoperitu cu paia, nu cu gunoiu putredu.

Pamentulu înainte de sadire se se rigoleze bine, éra betsíórele înainte de a le asiediá în pamentu se se tina în apa pana candu au inceputu a incolti, dar' nu prea tare, cá se nu capete si frunze.

Ingroparea se se facea în positiune piedisia cam sub 45° în distantia de cinco 0'20—0'25 m. Astupandu-se cu pamentu, vèrfurile seau se remana numai ivite, seau se se astupe si ele cu pamentu cam de 0'01—0'015 m; càci astupandu-se mai tare, producu în locu de muguri, radecini.

Pentru gradinele de scóla se recomenda vitiele indigene, inse curate, alese. Nu e bine a sili o plantatiune tinera se produca în graba, ci se i-se lase tempu pentru desvoltare, — càci atunci va produce apoi durabilu.

(Va urmá).

Fonduri scolastice.

În unu momentu, candu cestiunea fonduriloru scolastice incepe a-se ventilá si a ocupá pres'a nationala mai cu staruintia, credu cá va fi de mare interesu a cunósce starea fonduriloru scóleloru populare rurale din fóstele comunitati granitieraesci ale regimentulu alu II-le, despre cari onorat'a redactiune a facutu mentiune în Nr. 29 alu „Scólei Romane“, si cari s'au infiintiatu la iniciativ'a fericitulu vicariu Marianu din crismaritulu trei-lunariu.

Numerii sunt mai elocenti de câtu ori-ce frase frumoase si eu multumescu unei impregiurari neasteptate datele autentice, dupa cumu s'au incheiatu ratiunile cu finea anului 1875, si speru, că onorat'a redactiune nu li va denegá publicarea, parte pentru că prin acestu organu comunitatile interesate se cunósca starea fondurilor lor, parte pentru că inteleginti'a si publiculu mai departe interesatu pentru cultur'a poporului se nu in-tárdie cu infiintiarea de fonduri scolastice, pentru-cá nu-

mai asia se potu asecurá institutiunile fundamentale ale vietiei publice, cari suntu scólele.

Ar fi de doritu, cá si din alte parti, unde ecsista fonduri scolastice confesionale, se se publice reporturi despre starea lor, pentru-cá astu-feliu lumea se cunósca ce sacrificia aduce unu poporu materialminte atátu de scapatatu pre altariulu culturai.

Starea fondurilor scolástice din districtulu Naseudului cu finea anului 1875 se póte vedé din urmatoriulu

C o n s p e c t u .

Numele comunei	Starea fondului cu finea anului 1875											
	In obligatiuni de stata.		In obligatiuni private		In cas'a de pastrare		In active		In bani gat'a		Sum'a	
	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.
Suplaiu	200	—	726	—	92	77	38	—	3	93½	1060	70½
Poieni	550	—	1536	—	134	66	60	21½	59	38	2340	25½
Mityteiu	400	—	1883	—	57	75	70	16	19	22	2430	13
Gaureni	150	—	423	—	55	63	20	53	6	68	655	84
Runcu	400	—	1344	—	12	84	34	53	67	21½	1858	58½
Mocodu	800	—	3522	—	15	96	73	11	46	1½	4457	8½
Zagr'a	1650	—	3971	—	903	87	85	1½	24	11	6633	99½
Rebr'a mare	850	—	2358	87	121	11	47	63	30	78½	3408	39½
Teleciu	2700	—	2013	50	126	81	85	34	10	16½	4935	81½
Rebrisiór'a	1300	—	3580	—	173	91	117	33	15	66½	5186	90½
Salv'a	2300	—	2340	—	5	94	168	70	11	78	4826	42
Hordou	750	—	1798	—	295	69	31	48	17	76½	2892	93½
Bichisiu	650	—	1845	—	757	74	—	—	17	67½	3270	41½
Parv'a	350	—	1291	—	11	57	68	68	—	—	1721	25
Romuli	300	—	1532	—	359	60	138	94	6	59½	2337	13½
Magur'a	550	—	3116	32	96	52	81	10	12	99½	3856	93½
Siantiu	550	—	3876	—	456	6	44	51	9	39	4935	96
Rodn'a	3400	—	962	—	496	66	—	—	10	54	4869	20
Ilv'a-mare	1100	—	3764	—	418	59	56	62	13	3	5352	24
Maieru	1650	—	5081	—	448	3	61	65	—	—	7240	68
San-Iosifu	350	—	1979	—	93	8	—	—	21	17½	2443	25½
Feldru	1500	—	3234	—	291	96	6	88	6	31½	5039	15½
San-Georgiu	2150	—	4245	—	46	28	146	5	11	21	6598	54
Neposu	1400	—	2723	—	47	69	75	4	8	62½	4254	35½
Lesiu	950	—	2833	—	514	51	7	26	5	97	4310	74
Ilv'a-mica	1050	—	4131	—	144	34	—	—	28	98½	5354	32½
Nusifalau	1550	—	846	—	23	31	56	58	—	—	2475	89
Gledinu	—	—	1095	50	146	57	60	29	13	19	1315	55
Budacu	—	—	2656	—	221	42	150	91	8	10	3036	43
Murareni	—	—	334	94	548	97	103	56	17	7	1034	54
Rusu in munti	—	—	1010	84	637	—	219	68	10	89½	1878	41½
Sant-Ioan'a	1200	—	1390	—	294	89	49	26	2	61½	2936	76½
Ragl'a	400	—	1235	—	254	59	94	41	14	2½	1998	2½
Steutiu	400	—	1902	—	414	87	156	49	64	11½	2937	47½
Monoru	1200	—	2967	—	462	73	103	56	38	92	4772	21
B.-Rusu	2551	50	718	—	223	69	350	22	3	9½	3846	50½
B.-Midiloceni	3010	—	1100	—	155	49	139	19	—	—	4404	68
B.-Muresieni	2260	—	1965	—	72	64	41	77	38	86	4378	27
B.-Tih'a	2410	—	1638	—	1887	1	249	12	44	46½	6228	59½
B.-Bistriti'a	2260	—	2432	—	276	77	245	41	39	68½	5253	86½
B.-Dioseni	2010	—	2997	—	878	56	359	59	20	59	6265	74
B.-Prundu	4170	—	245	—	1585	89	340	24	24	59½	6365	72½
B.-Suseni	2667	25	420	—	—	24	358	30	—	—	3445	79
Naseudu	3700	—	2722	20	99	60	188	50	89	—	6799	30
Sum'a	57788	75	93812	17	4785	81	14363	85	994	—	171645	02

Aceste fundatiuni, cari precumu se vede, cu finea anului 1875 au reprezentatu considerabil'a suma de 171.645 fl. 2 cr. v. a., astadi voru face preste 180.000 fl. v. a. si crescu din anu in anu.

Conformu destinatiunei venitulu curatu se intrebuintieza pentru dotarea invetiatorilor comunali seu satesci, pentru procurarea opurilor didactice si a materialului scripturisticu de lipsa pentru invetiatori si elevi, cu unu cuventu pentru scopuri curatu scolare.

Administrarea fondurilor o eeserce comitetulu granitiaresecu a celoru 44 de comune, care reside in Naseudu. Esceptiune face numai comun'a Naseudu, carea ins'a administreeza fondulu ei scolaricu. In catu privesce administrarea acestoru fonduri, scriitoriulu acestoru s're trebuie se constateze cu viua satisfactiune, ca administratiunea este pre catu de scrupulosa, pre atatu de ecsacta; de alta parte nu potu a nu da ecspresiune semtiementului dorerosu, pentru neincrederea nejustificata, ce o manifesteza fora intrerumpere unii corifei de prin comune faia de corpulu reprezentativu, faia de comitetulu grenitiaresecu, urmandu ecsemplului Naseudeniloru, pretindiendu astadi a li-se da fondurile scolare in administrare propria cu scopu, precumu se vede, se si pota vota remuneratiuni grase si se dispuna cu fondurile dupa placu.

Au fostu odata fondurile in manile loru, si deca acest'a specie de administratiune comunala ar fi mai duratu ore-care tempu, astadi comunele ar fi fora fonduri.

Faia de aceste tendintie separatistice este detorinti'a fia carui'a granitiariu interesatu pentru prosperarea scoleloru a-si redica vócea contra atacurilor unoru agitatori, cari tintescu a nimici scolele din fundamentu, a protestá faia de ori-ce speculatiuni neevalificabile cu fondurile scolare si a face comitetulu din Naseudu responsabilu pentru ori ce concesioni, cari suntu in detrimentulu scoleloru nostre confesionale. Ecsperienti'a ni-a aratatu, ca senatele nostre scolastice confesionale — onóre esceptiuniloru! — se intereséza prea puçinu de scole si de aici conchidemu, ca ar fi cea mai mare cróre, ce s'ar comite, candu s'ar redá fondurile scolare in man'a comunelor; acest'a ar insemná a nutri numai anarchia, disordine si confusiune in scola. Δz.

Nr. 3305. Scol.

Cerculariu.

catra PP. OO. DD. protopresbiteri si administratori protopresbiterali, ca inspectori districtuali de scolele confesionale din archidiecees'a ortodocsa orientala a Transilvaniei.

Articulu XXVIII de lege din anulu curentu 1876 „despre autoritatile scolastice poporale“, intratu in vietia de odata cu nou'a organisare a comitatelor, cuprinde unele dispositiuni, ce atingu si obléga si organele nostre scolastice confesionale, si anume in §-ulu 5, punctu 3,

liter'a a) din acelu articlu de lege se dice: „Organele competente ale instituteloru de invetiamentu, cari nu suntu nici de statu, nici comunale, suntu obligate a comunica inspectoriulu reg. de scole planulu de invetiamentu si manualele de carti, ce se intrebuintieza in scole; de asemenea suntu obligati invetiatorii, ca cu ocasiunea visitatiunei scoleloru se arate inspectorelui reg. de scole, respective adiunctului seu mandatarului seu planulu de invetiamentu, manualele de carti si instrumentele de invetiamentu, de cari se folosescu in scole“.

Pentru ca atatu P. O. D-T'a ca inspectoru districtualu, catu si comitetele parochiale ca scaune scolastice, precumu si invetiatorii dela scolele nostre confesionale, se pota satisface acestui obligamentu impusu de legea citata, acestu consistoriu a aflu de bine a-Ti observá, ca planulu de invetiamentu si impartrea oreloru de prelegere pe di si septemana pentru scolele elementarie (poporale) s'a staveritu de catra sinodulu archierescu in siedinti'a s'a tinuta la 14 Iuliu 1869 in Sábiiu. Acestu planu, spre mai buna orientare, Ti-se comunica aci in mai multe ecsemplaria.

Asemenea Ti-se tramite in cate-v'a ecsemplaria si planulu de invetiamentu pentru scolele superioare (normale) de confesiunea nostra greco-orientala romana.

Impartrea oreloru si in aceste scole superioare este si va fi. pana la alt'a dispositiune, totu aceea, care este la scolele elementarie.

Din aceste planuri Vei vedé obiectele seu materiale, ce suntu a se propune in scolele nostre elementarie si superioare, si nu Vei intardiá a le comunica invetiatoriloru de pre langa acele scole din intregu districtulu de sub inspectoratulu (pt.) D-Tale, impunendu-le a se tine strictu de studiale indicate in ele, si punendu-le in strinsa detorintia, ca unu ecsemplariu din programulu impartirei oreloru se-lu afiga pe pariete in scola, era altulu pe pariete in locuinti'a loru; mai adaugandu, ca ei voru ave a tine cu punctualitate orele de prelegeri. In fine Vei avisá pe invetiatori, ca cu ocasiunea visitatiunei scoleloru suntu detori la cererea inspectorelui reg. de scole se-i arete planurile de invetiamentu.

In catu pentru manualele de carti si instrumentele de invetiamentu, trebuindu a se face unu conspectu seu programu uniformu, (pt.) D-T'a Vei ave in celu mai scurtu tempu a subserne acestui consistoriu unu conspectu ecsactu si specialu, care se cuprinde: 1. titlulu si numele autorului seu alu traducatorului cartiloru, ce se intrebuintieza ca manuale; si 2. numirea instrumentelor si materieloru de invetiamentu. Unulu pentru scolele elementarie (poporale) si altulu pentru scolele superioare (normale).

Unu conspectu definitivu despre aceste obiecte se va face la tempulu seu din partea acestui consistoriu, care conspectu apoi Ti-se va impartasi, pentru a-lu comunica invetiatoriloru, spre a poté si ei se corespunda acelei dispositiuni a legeri, care dice, ca: „invetiatorii suntu detori cu ocasiunea visitatiunei scoleloru a areta inspectorelui r. de scole, respective adiunctului seu

mandatariului seu, planulu da invetiamentu, manualele de carti si instrumentele de invetiamentu, cari se folosescu in scóle“.

O alta dispositiune a lezei mai susu mentionate, ce atingu scólele nóstre confesionale, este: cá comunele, cari sustínu scóla confesionala, se-si aléga unu comitetu scolasticu pentru administrarea trebiloru scolastice. Dupa organismulu autoritatiloru nóstre scolastice, comitetulu parochialu, care este alesu in tóte comunele nóstre confesionale, este totu odata si comitetu scolasticu insarcinatu cu administrarea trebiloru scolastice; prin urmare nu este de necesitate a instituí seau a alege unu nou comitetu scolasticu. Este numai de lipsa a scí numele presiedintelui si alu membriloru acestoru comitete, cá déca inspectoratulu r. te-arú recercá, se-i poti impartesi list'a numeloru loru.

Cu ast'a ocaziune nu póte acestu consistoriu a intermite, in legatura cu ordinatiunile consist. din 1 Sept. 1870, Nr. scol. 104, din 13 Sept. 1873, Nr. 1711 Scol. se nu-Ti traga atentiunea la unele dispositiuni din articolulu XXXVIII de lege dela anulu 1868, si anume:

1. a ingrigí, cá localitatíle de scóla se fia astfelu intocmíte, in cátu ele se corespunda scopului;

2. a dispune, cá copii obligati a frecventá scól'a se se conscrie in totu anulu cu punctualitate, si list'a numeloru loru se se comunice primariului seau antistiei politice comunale;

3. a Te intrepune, cá parintii renitenti se se sílésca a-si dá copii la scóla;

4. a ingrigí, cá in tóte scólele se fia protocélele necesaria, precumu protocolulu de inscriere, de clasificare, de lenevire, etc.;

5. a dispune, cá comitetulu parochialu, respective scolasticu se arate cu finea fiacarei septemani primariului comunei pe cei ce au lenevitu scól'a, spre a se pedepsí parintii acestor'a;

6. a face, cá se se observe cu punctualitate cursulu scolasticu, si cá copii in totu tempulu acest'a se mérga la scóla;

7. a vedé, cá unu invetiatoriu, fora autorisare de aici, se nu fia insarcinatu cu instruirea a mai multu de 80 elevi;

8. a ingrigí, cá scólele se fia provediute cu tóte instrumentele necesarie pentru invetiamentu.

Peste totu Vei ingrigí de buna starea, inaintarea si in florirea scóleloru nóstre romane confesionale, si Vei face totu ce legile Ti permitu pentru instructiunea si educatiunea tinerimei nóstre scolastice.

Din siedinti'a consistoriului archidiecesanu, cá senatu scolasticu, tinuta in Sábiiu la 17 Novembre 1886.

Pentru Escelenti'a S'a D-lu archiepiscopu si metropolitu

Nicolau Pope'a m. p.,
archimandritu si vicariu archiepiscopescu.

Varietati.

(Fundatiune). Es. S. D. Metropolitu Dr. Ioanu Vancea, depuse la 2 Decembre a. c. in man'a Vener. Capitulu o fundatiune de 32.000 fl. Capitalulu se compune din 2 libele de ale casei de pastrare din Sábiiu despre 14.000 fl., din 2 obligatiuni urbariale Transilvane de cáte 5.000 fl., la olalta 10.000 fl., din 50 actiuni de ale institutulu „Albin'a“ la olalta 5.000 fl., din 50 actiuni de ale reuniunei oficialiloru magiari, platite preste diumetate, la olalta mai bine de 2500 si din 500 fl. in bancnote.

Dupa literele fundatiunale venitele acestei fundatiuni se voru folosi asia: 2 din 3 parti se voru distribuí in fiacare anu cá ajutória, si anume: o tertialitate la profesorii din Blasiu dotati mai suptíre, preste 50 fl. la unulu; a dóu'a tertialitate la parochi si protopopi cá ajutória anuale pana la 50 fl.; ér a trei'a tertialitate se va adauge la capitalulu fundatiunei. Respectu si veneratiune barbatulu, carele desí ocupa scaunulu archipastorescu abia numai de 7 ani, facú totusi o fundatiune asia de frumósa! Se traiésca la multi ani Es. S. D-lu Metropolitu Vancea!

Prenumerantii la „Scól'a Romana“.

(In ordinea, in care s'au abonatu.)

I. Cari au respunsu costulu abonamentulu pe anulu întregu.

(Urmare.)

Dr. A. Sandor, prof. Aradu. I. Lengeru, adv. Brasiovu. R. Simu, inv. dir. Ohab'a. N. Crucinu, inv. dir. Vaidarece. I. Petrisioru, inv. Vaidarece. Isid. Procopianu, par. Dorn'a. Tr. Hentiu, inv. Lugosiu. V. Suciú, inv. Turd'a. D. Rafil'a, inv. Paulisiu. I. Encescu, inv. Orlatu. Is. Baracu, prota, Brasiovu. I. Tin'a, inv. Roman-Bocsianu. Scól'a capitala Monoru. Scól'a rom. gr. or. Utvinu. Mich. Contesu, inv. Campeni. M. Andreic'a, proprietariu Campeni., Cl. Aiudeanu, inv. Campeni. Aug. Coltoru, inv. Bistr'a. S. Medrea, inv. Campeni. G. Maioru, inv. Reginu. Dr. G. Silasi, prof. Clusiu. Societatea de lectura, Clusiu. D. Florianu, not. Seliste. I. Macelariu, not. Racoviti'a. Av. Acilenescu, not. Galesiu. I. Petricu, prota, Brasiovu. G. E. Bocu, inv. Sistarovetiu. I. Boncea, inv. Ghiroda. G. Pop'a, ref. scol. Aradu. Codru Dragusianulu, vice comite Fagarasiu. Comun'a Ucea sup. Comun'a Tohanulu vechiu. N. Pope'a, vicariu Sábiiu. Z. Boiu, ases. cons. Sábiiu. I. Bolog'a, cons. aul. Sábiiu. I. Hania, prota, Sábiiu. E. Macelariu, cons. gub. Sábiiu. I. V. Rusu, prota Sábiiu. P. Dunca, cons. gub. Sábiiu. I. Popescu, prota Sábiiu. M. Lazaru, ases. cons. Sábiiu. Scól'a rom. (suburb. Iosefinu) Sábiiu. Casin'a rom. Oraviti'a. I. Todescu, par. gr. or. B. Cerbu. M. Fagarasianu, par. Teure. G. Siagau, par. Idicelu. Tim. Belb'a, inv. Prisac'a (Carans.).

(Va urmá).